

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КОРОНАВІРУСНОЮ ІНФЕКЦІЄЮ

ABOUT THE APPLICATION OF THE STANDARDS OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE IN CASES, RELATED TO CORONAVIRUS INFECTION

Янішевська К.Д., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Сумський державний університет

Савицька І.В., магістрантка 1 року навчання
Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету

Стаття присвячена висвітленню досить актуальної теми, яка стосується питання вирішення справ, пов'язаних із коронавірусною інфекцією. Зокрема, це стосується справ про використання, підробку та/або поширення підроблених сертифікатів про вакцинацію від COVID-19 серед населення. Нині не всі громадяни готові вакцинуватись, тому вдаються до використання фальшивих документів, щоб уникнути наявних карантинних обмежень. Це стосується також і негативних ПЛР-тестів, довідок про одужання від коронавірусної хвороби тощо. Тому законодавець вирішив ввести відповідні зміни та доповнення до законодавства з метою притягнення до відповідальності, збільшення такої відповідальності як для користувачів підробленими документами, так і для медичних працівників, які вносять неправдиву інформацію про вакцинацію, а також осіб, що виготовляють фальшиві сертифікати з метою збуту та/або збуту інших підроблених документів. Введення нових норм є досить спірним питанням, оскільки вони можуть бути досить обмеженими в часі та в своїй дії. Саме тому необхідно проаналізувати, чи не буде доцільнішим використовувати наявні норми, доповнивши їх та/або розширивши необхідними умовами для використання в тій чи іншій ситуації. У будь-якому разі, за умови внесення схвалених Верховною Радою України змін одна стаття, що планується до внесення, не зможе повноцінно врегулювати окрему групу справ, які стосуються використання та виготовлення фальшивих сертифікатів про вакцинацію тощо. Тут також важливо розуміти, наскільки нова норма буде «унікальною» та не повторюватиме наявні норми, адже тоді її внесення просто втратить сенс. Досить доцільним є аналіз зарубіжного досвіду щодо притягнення до відповідальності осіб, що виготовляють, збувають та/або користуються такими підробленими довідками, сертифікатами тощо. Це дасть змогу проаналізувати актуальність тих чи інших видів покарань та вибрати ті, які будуть сприяти найбільшій ефективності.

Ключові слова: COVID-19, кримінальна відповідальність, сертифікати про вакцинацію, законодавство, зарубіжний досвід.

The article is devoted to the coverage of a very relevant topic today, which concerns the issue of resolving cases related to coronavirus infection. In particular, this applies to cases of the use, forgery and/or distribution of fake COVID-19 vaccination certificates among the public. Today, not all citizens are ready to be vaccinated, so they decide to use fake documents to avoid existing quarantine restrictions. This also applies to negative PCR-tests, certificates about recovery from coronavirus disease etc. Therefore in order to prosecute those people the legislator decided to make appropriate changes and additions to the legislation to increase such a liability for users of forged documents, as well as for health professionals who enter false information about vaccination, and also for those who make such false certificates for the purpose of sale and/or sale of such forged documents. The introduction of new rules is quite controversial, as they can be quite limited in time and effect. That is why it is necessary to analyze whether it would be more appropriate to use existing rules, supplementing them and/or expanding the necessary conditions for use in a given situation. In any case by using subject to amendments that are approved by the Verkhovna Rada of Ukraine, one article, that is planned to be introduced, will not be able to fully regulate a separate group of cases related to the use and production of false vaccination certificates, etc. Here it is also important to understand how «unique» the new norm will be and will it repeat the existing norms or not, because then its introduction will simply lose its meaning. It is quite expedient to analyze foreign experience in bringing to justice those who manufacture, sell and/or use such forged certificates, tests, etc. This will make it possible to analyze the relevance of certain types of punishment and choose those that will contribute to the greatest effectiveness.

Key words: COVID-19, criminal liability, vaccination certificates, legislation, foreign experience.

Коронавірусна хвороба за весь час пандемії стала однією з найбільш обговорюваних тем, у тому числі, серед науковців та практиків різних країн стосовно тлумачення законодавства, введення та застосування нових чи чинних норм тощо. І якщо досить довго розглядалось питання юридичної відповідальності за зараження коронавірусною хворобою іншої особи, то більш актуальним стало покарання за підробку та/або продаж фальшивих сертифікатів вакцинації серед населення.

Нині наявність сертифікату про вакцинацію є необхідною для багатьох громадян, проте не кожен готовий пройти цей етап добровільно. Саме тому такі особи вдаються до підробки сертифікатів самостійно або через «виконавців», які виготовляють такі сертифікати на замовлення в досить великих обсягах. Так, наприклад, на початку листопада СБУ було викрито досить масштабну схему підробок як сертифікатів вакцинації, так і ПЛР-тестів – щомісяця майже по одній тисячі сертифікатів та дві тисячі негативних ПЛР-тестів [1].

Водночас працівники Національної поліції продовжують вилучати підроблені сертифікати по всій території України, і обсяги таких вилучень тільки зростають, незважаючи на те, що вже є вироки в таких справах [2].

І тут для багатьох постали питання: якими нормами буде регулюватись винесення вироків у справах про підробку сертифікатів, на що буде посилається судочинство під час ухвалення рішення?

Вже досить довго обговорювалось введення спеціальних норм, які б могли регулювати питання відповідальності за підробку документації стосовно вакцинації, але тільки на початку листопада поточного року з боку законодавчого органу з'явилися перші фундаментальні кроки в цьому напрямі. Так, за наслідками розгляду в першому читанні за основу було прийнято проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за підробку документів, що стосуються проведення профілактичних щеплень». За цим законопроєктом передбачається доповнення Кримінального кодексу України відповідною статтею 321³, яка передбачає таке покарання:

1) штраф у розмірі від 17 000 до 34 000 грн або обмеження волі на строк до двох років – за користування особою підробленими сертифікатами про вакцинацію;

2) штраф від 34 000 до 68 000 грн або позбавлення волі на строк до двох років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк від

одного до трьох років – за внесення медичним працівником таких неправдивих відомостей про проведення вакцинації;

3) штраф від 85 000 до 170 000 грн або позбавлення волі на строк до трьох років – за виготовлення з метою збуту таких підроблених документів [3].

Як вже було зазначено, суди починають виносити рішення у справах про підроблені сертифікати і досить цікаво зрозуміти, на що нині спираються судді в таких справах. Одним із перших став вирок Жовківського районного суду Львівської області від 27 вересня 2021 року. Винним було визнано чоловіка, який під час в'їзду до України з Республіки Польща на пункті пропуску через державний кордон України автомобільного сполучення «Рава-Руська-Гребене» пред'явив підроблений сертифікат про вакцинацію коронавірусної хвороби COVID-19 вакциною Cominaty від Pfizer-BioNTech. Під час винесення вироку суд спирався на ч. 4 ст. 358 Кримінального кодексу України «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів». За цією нормою суд обрав покарання у вигляді штрафу у розмірі п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (850 грн) за використання завідомо підробленого документа [4].

І тут постає питання про те, наскільки доцільним є введення нової норми щодо підробки, виготовлення та/або збуту таких фальшивих сертифікатів. Якщо для фізичних осіб такі нововведення пояснюються виключним збільшенням штрафу за користування підробленими сертифікатами, ПЛР-тестами та довідками про одужання від COVID-19, то для медичних працівників, на нашу думку, така норма є досить спірною.

Знов таки, якщо з штрафами тут також можна погодитись, то альтернативні пропозиції щодо відповідальності за підробку сертифікатів є не обґрунтованими, особливо за наявності статті 140 Кримінального кодексу України «Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником». Ч. 1 цієї статті твердить: «Невиконання чи неналежне виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного до них ставлення, якщо це спричинило тяжкі наслідки для хворого, карається позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк» [5].

Порівняно із запропонованою у вищевказаному законопроекті нормою, таке покарання є більш жорстким та показовим для медичних працівників, які вдаються до такої неправомірної діяльності. Обґрунтувати пріналежність таких діянь до цієї статті можна так: у ч. 1 ст. 140 ККУ вказується на те, що дії медичного працівника підлягають покаранню, якщо в результаті них для хворого настали тяжкі наслідки. Сам законодавець у вищевказаному законопроекті фактично зараховує коронавірусну хворобу до особливо небезпечних інфекційних хвороб, яка, до того ж, має досить непередбачувані наслідки персонально для кожного хворого. Тобто фактично такими халатними діями медичний працівник не тільки може поставити під загрозу здоров'я пацієнта, а й сприяти поширенню такої особливо небезпечної інфекційної хвороби, яка може призвести до збільшення кількості захворювань серед населення, що може спричинити і збільшення кількості летальних випадків.

Фактично замість використання чинної норми законодавець вдається до впровадження нової. Відповідно, немає гарантії того, що вона буде використовуватись максимально активно. При цьому законодавець, хоч і прямо не вказав на підробку саме сертифікатів про вакцинацію від COVID-19 та інших супровідних цю хворобу документів, позиціонує її саме таким чином. Це наштовхує на питання про те, чи є така норма строковою, обмеженою в часі і чи матиме вона місце в законодавстві після закінчення пандемії.

На нашу думку, більш ефективним було б використання чинних норм, як мінімум, статей 140 та 358 Кримінального

кодексу через внесення змін та/або розширення їхньої текстової частини з умовами відповідальності для медичних працівників. Але важливо не зробити таку норму «одноразовою», яка буде мати силу тільки під час настання конкретних подій та їхніх наслідків. Цього можна запобігти через, наприклад, прийняття окремого переліку документів, що підробляються медичним працівником. До цього списку можна зарахувати не тільки документи, пов'язані з коронавірусною хворобою, а й інші сертифікати, довідки тощо, які ставлять під питання належне виконання медичним працівником своїх обов'язків щодо будь-якого пацієнта з будь-якими його зверненнями.

Звичайно, відповідальність також мають нести ті, хто виготовляє такі сертифікати з метою збуту та намагається максимально поширювати їх. Цими особами можуть бути, в тому числі, медичні працівники. Тому важливо досить радикально врегулювати такі дії та передбачити максимальну відповідальність. За новою нормою користувачу підробленими документами призначаються такі міри покарання, як штраф або обмеження волі, тоді як для осіб, які виготовляють та/або збувають такі фальшиві документи, передбачено тільки штраф.

Звісно, відповідальність за підробку документів про вакцинацію, результатів тестування та інших супровідних документів щодо коронавірусної хвороби є необхідною, особливо тоді, коли статистика захворюваності та смертності постійно зростає. Тому, якщо законодавець розглядає необхідне введення нових норм для регулювання цієї сфери відповідальності, також можна звернутись до досвіду зарубіжних країн, їхнього ставлення до підробки сертифікатів про вакцинацію та основні дії реагування.

Якщо звертатись до практики застосування покарань за підробку, використання та розповсюдження сертифікатів про вакцинацію, то більшість країн також активно використовують штрафні санкції як основу. Наприклад, у Греції за користування підробленим сертифікатом про вакцинацію можна отримати штраф у 5000 євро. А якщо було виявлено, що приватна медична установа видала такий підроблений документ, то з неї також буде стягнуто штраф у розмірі до 50 тисяч євро [6].

У США досить часто відповідальність встановлюються законами кожного окремого штату, проте найчастіше одним із методів покарання є також встановлення штрафу. Наприклад, за підробку документа про вакцинацію громадяниці США загрожував штраф у розмірі 5000 доларів, а також можливе позбавлення волі до одного року. Таке покарання вона отримала у зв'язку з тим, що власноруч вказала відомості у своїй картці вакцинації для того, щоб потрапити на Гаваї, які були закриті для туристичного напрямку [7].

Проте в законодавстві інших країн застосовуються набагато жорсткіші міри відповідальності, особливо для тих, хто пов'язаний із поширенням таких фальшивих сертифікатів. Коли людей затримують на свідомій покупці, продажі або використанні фальшивих карток, доказ провини часто стає очевидним.

Звичайно, досить важливою є форма поширення таких підроблених документів, наскільки великою є схема в об'ємах залучення потенційних клієнтів. Нині більшість отримує та/або поширює такі підробки через соціальні мережі, електронну пошту та інші можливі засоби комунікації, в тому числі телефонний зв'язок. І тут можна звернутись до законодавства США, яке може інкримінувати такі дії як шахрайство із засобами телефонного зв'язку та електронною поштою. За такі дії передбачається покарання в розмірі до 250 000 доларів США та 20 років позбавлення волі за кожен лист електронною поштою, відвідування вебсайту, дзвінок або посилку, що надіслана в рамках такої шахрайської схеми. У разі додатково з'ясованих обставин та умов, за яких було здійснені відповідні злочинні дії, особа, що вчинила їх, може отримати до 60 років ув'язнення та 750 000 доларів США штрафу [8].

У Франції також досить активно борються з підробленими сертифікатами та їх поширенням, тому відповідальність покладається майже на всіх, хто може бути залучений

до користування та поширення таких фальшивих документів. Отже, користувач підробленим сертифікатом про вакцинацію буде змушений сплатити штраф у розмірі від 135 євро до 3750 євро або ж відбутися покарання у вигляді позбавлення волі до 6 місяців. Якщо роботодавцем працівника не буде перевірено справжність сертифіката, то за перший проступок перший сплатить штраф до 1 тисячі євро, але якщо таких проступків буде більше за 3, то штраф починається від 9 тисяч доларів, або ж позбавлення волі на 1 рік. Для осіб, які зберігають, використовують та виробляють такі підроблені сертифікати, передбачено тільки один вид покарання у вигляді позбавлення волі строком від 2 до 5 років [9].

Досить показовим став випадок, коли підроблені сертифікати пропонувались громадянам через соціальну мережу «Snapchat». На спеціально зроблених акаунтах обіцяли виготовити такі сертифікати буквально за лічені години, для чого вони просили надати таку інформацію: ім'я, державний номер страхування, електронну пошту та адресу замовника, за якою він отримає сертифікат. Для таких зловмисників передбачений штраф у розмірі 150 000 євро або позбавлення волі строком на п'ять років, а ті, хто купував такі підроблені сертифікати, також можуть бути позбавлені волі до 3 років [10].

Канада також активно долучається до боротьби з підробленими сертифікатами, причому відповідальність можуть нести як громадяни країни, так і туристи. Так, наприклад, двоє туристів зі США були оштрафовані на майже 20 тисяч канадських доларів кожен за підроблені документи про тестування на COVID-19 та сертифікати про вакцинацію [11]. Для громадян Канади використання фальшивого сертифікату та надання неправдивої або недостовірної інформації підприємству про статус вакцинації може призвести до штрафу на суму від 750 доларів США до 100 000 доларів США або до року ув'язнення [12].

Дійсно, зарубіжна практика доводить, що штрафи є одним із найбільш поширених видів відповідальності за використання, підробку та/або поширення підроблених сертифікатів про вакцинацію, проте часто країни вдаються також і до позбавлення волі як пред'явників таких документів, так і виробників та поширювачів. Нині майже всі країни часто стикаються з виявленням підроблених документів, тому дедалі більше з них вдається до введення такої відповідальності, яка є, скажімо, найбільш показовою та ефективною в розрізі кількості виявлених випадків підробок. Проте мало де введено пряму відповідальність медичних працівни-

ків за такі підробки, що досить складно пояснити. Звичайно, такий працівник буде притягнутий до відповідальності за основоположними умовами, проте прикладів позбавлення права обіймати певні посади, наприклад, як це пропонують в Україні, немає.

Також варто звернути увагу на те, що здебільшого для тих, хто виготовляє такі підроблені документи, передбачається відповідальність у вигляді позбавлення волі. Як ми вже зазначали, в новій нормі, що планується до внесення в Кримінальний кодекс України, для збувачів таких підробок передбачається тільки штраф, що не може значно вплинути на обсяги виготовлення таких фальшивих сертифікатів.

Таким чином, у зв'язку з кількістю виявлених підроблених сертифікатів про вакцинацію серед населення в Україні, що постійно зростає, законодавець вирішив досить категорично прийняти нові норми відповідальності в разі вчинення таких дій, як користування, поширення та/або підроблення документів тощо. Щодо користувачів таких підроблених сертифікатів про вакцинацію, довідок про одужання від коронавірусної хвороби, негативних тестів на COVID-19 введення штрафних санкцій є досить обгрунтованим, проте незрозуміло залишається саме причина, чому законодавець вдається до прийняття нових норм, які можуть втратити свою актуальність у будь-який момент. Те саме стосується й відповідальності медичних працівників, які вносять неправдиву інформацію щодо проведення вакцинації.

У будь-якому разі додання ще однієї статті до Кримінального кодексу не вирішить питання повністю. Чи не доцільніше було б застосовувати чинне законодавство з можливим внесенням змін та доповнень, які б могли точніше характеризувати ситуацію в разі визначення відповідальності, зокрема для медичних працівників? На нашу думку, важливішою є не просто розробка, впровадження норми, яка б могла впливати на винесення рішень у таких справах, а використання норм законодавства, які б уможливили отримання найбільш ефективного та показового результату. Дійсно, якщо брати до уваги зарубіжний досвід, то законодавець в Україні вирішив впроваджувати значну відповідальність, особливо щодо медичних працівників. Проте мало уваги приділено тим, хто виробляє такі підроблені сертифікати з метою збуту, що потребує доопрацювань та більш детального розгляду як із боку законодавства, так і з боку судочинства в момент, коли за такими справами будуть прийматись рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. СБУ викрила масштабну схему підробок ковід-сертифікатів та ПЛР-тестів. *ZAXID.NET* : вебсайт. URL: https://zaxid.net/sbu_vikrila_masshtabnu_shemu_pidrobok_kovid_sertifikativ_ta_plr_testiv_n1529520 (дата звернення: 05.11.2021).
2. Оголошені перші в Україні вироки за підробку ковід-сертифікатів. *ZAXID.NET* : вебсайт. URL: https://zaxid.net/persh_i_v_ukrayini_viroki_z_pidrobku_kovid_sertifikativ_vinesli_na_lvivshhni_n1527335 (дата звернення: 05.11.2021).
3. Прийнято за основу проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за підробку документів, що стосуються проведення профілактичних щеплень». *Верховна Рада України. Офіційний вебпортал* : вебсайт. URL: <https://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/215869.html> (дата звернення: 05.11.2021).
4. Вирок Жовківського районного суду Львівської області від 27.09.2021 р. у справі № 444/2832/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99955731> (дата звернення: 05.11.2021).
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
6. Greece approves tough penalties for bogus COVID certificates. *AP NEWS* : вебсайт. URL: <https://apnews.com/article/europe-health-greece-coronavirus-pandemic-cbc854c5486623875b3abdbf59b6c93> (дата звернення: 09.11.2021).
7. This fake «Maderna» vaccine card sees woman facing a year in prison and \$5,000 fine in Hawaii. *MarketWatch* : вебсайт. URL: <https://www.marketwatch.com/story/this-fake-maderna-vaccine-card-sees-woman-facing-a-year-in-prison-and-5-000-fine-in-hawaii-11630509244> (дата звернення: 07.11.2021).
8. What's the penalty for using a fake vaccine card? *Quartz* : вебсайт. URL: <https://qz.com/2054148/whats-the-penalty-for-using-a-fake-vaccine-card/> (дата звернення: 07.11.2021).
9. Підробка сертифіката вакцинації: як карають в інших країнах. *Слово і діло* : вебсайт. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/11/03/infografika/svit/pidrobka-sertifikata-vakcunacziyi-yak-karayut-inshyx-krayinax> (дата звернення: 09.11.2021).
10. Fake COVID-19 health passes are being sold on Snapchat in France. *euronews* : вебсайт. URL: <https://www.euronews.com/2021/08/13/fake-covid-19-health-passes-are-being-sold-on-snapchat-in-france> (дата звернення: 09.11.2021).
11. Canada fines travellers for fake vaccination and testing papers. *BBC* : вебсайт. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-58063647> (дата звернення: 10.11.2021).
12. Cybercriminals are offering to sell fake Canadian COVID-19 vaccination certificates online. *CBC* : вебсайт. URL: <https://www.cbc.ca/news/politics/covid-fake-vaccination-certificates-1.6191154> (дата звернення: 09.11.2021).